

Методичний коментар до уроку “Багато голосів звідусіль”

Лине музика вгору

Багатоголосе вітання

Яким би не був сьогоднішній день — сонячним чи похмурим, теплим чи холодним, вітряним, дощовим, кожен із нас може зробити його приємним і радісним, цікавим і незвичайним. І нічого особливого для цього не потрібно: лишень увімкніть уяву, винахідливість і творчість. Розпочинаймо з багатоголосого вітання!

Запропонуйте дітям об’єднатися у групи й вигадати, як привітатися дуєтом, тріо, квартетом, хором. Діти можуть співати одне й те саме одночасно, а можуть вибрати провідний голос, а решта йому акомпануватимуть. Вийде цікаво і незвичайно!

Надихнути дітей на виконання таких вітань може пісня “Navana” у виконанні американської акапельної групи “Пентатонікс” (Pentatonix).

Знайомимося з композитором

Йоганн Себастьян Бах — німецький композитор, органіст, клавесиніст і скрипаль, один із творців світової музичної класики, один із найвидатніших композиторів світу. Творча спадщина Йоганна Себастьяна Баха надзвичайно велика — понад 1000 композицій. Він узагальнив досягнення музичного мистецтва, а в майстерності поліфонії не мав собі рівних серед тогочасних музикантів.

Від початку XVI століття в родині Баха були флейтисти, сурмачі, органісти, скрипалі, капельмейстери. Їхнє музичне обдарування передавалося з покоління в покоління. Коли Йоганну Себастьяну виповнилося п’ять років, батько подарував йому скрипку. Йоганн швидко навчився на ній грати, і музика стала невід’ємною частиною його життя.

Малий скрипаль мав дуже гарний голос і співав у хорі міської школи. Але лише виконавства Йоганну Себастьяну було замало — він хотів сам творити музику. Одного разу Йоганн знайшов нотний зошит, у якому його брат записував твори знаменитих у той час композиторів. Ночами він потайки переписував ці ноти. Коли піврічна робота вже наближалася до завершення, брат застав його за цим заняттям і відібрав усе, що було зроблено.

Згодом Бах став грати в оркестрі на скрипці. Під час навчання він відвідує Гамбург, щоб послухати музику органіста Райнкена та відвідати оперний театр. У ці роки Бах пише свої перші твори для органа та клавіру.

Творчість Баха стала вершиною розвитку органної музики. У його музичних ліричних поемах зароджувалася яскрава багатогранна музична мова, що випереджала свій час. У вільних хоральних фантазіях, що вирізнялися художньою сміливістю, спліталися в одне ціле народні та високопрофесійні течії.

Йоганн Себастьян Бах був багатодітним батьком, і майже всі його діти продовжили династію — стали музикантами.

Токата і фуга ре мінор

Запропонуйте дітям спочатку послухати фрагмент “Токати і фуги ре мінор” Йоганна Себастьяна Баха. Якщо побачите, що діти втрачають інтерес, переходьте до відео, де твір супроводжується грою світла.

- Покажіть рухами рук, як музика лине вгору.
- Чим вражає звучання музики?
- Розкажіть про музику. Якими словами ви можете описати звучання музичного інструмента, на якому її виконують?
- Чи чули ви вже цей музичний інструмент? Чи знаєте його назву? Розкажіть про нього.

Ви чули звучання органа: глибокий протяжний звук, здається, ноти зливаються одна з одною.

Подивіться відеозапис нестандартного виконання “Токати і фуги ре мінор”.

- У цьому виконанні зустрілись одразу кілька видів мистецтв. Пригадайте, які саме. Де ви ще бачили таке виконання?
- Які барви дібрали б ви? Намалюйте, яким ви бачите світломузичне оформлення твору.

Послухайте з дітьми “Токату і фугу ре мінор” Йоганна Себастьяна Баха в сучасній обробці. Запропонуйте обрати варіант, який найбільше подобається, та намалювати ілюстрацію до нього. Які барви для цього потрібні?

Найбільший музичний інструмент

Інструмент для рук і ніг

Кожний музичний інструмент має свій голос, свій характер. Тому композитор ретельно продумує, якому ж інструменту довірити втілення задуму, адже від цього залежить успіх його роботи. Сьогодні познайомимось з музичним інструментом, що має особливий голос.

- Розкажіть про музичні інструменти, які ви вже чули, опишіть їхнє звучання. Які дивують найбільше?
- На які групи можна розділити музичні інструменти? Які з них належать до кількох груп? Чому?

Орган — старовинний клавішно-духовий музичний інструмент. Звук у ньому створюється завдяки нагнітання повітря в труби різної товщини та довжини.

Це ще й один з найскладніших для музикантів інструментів, адже гра на органі здійснюється обома руками та ногами. Зазвичай органісту допомагає асистент.

Подивись, як грають на органі. Роздивіться світлини в підручнику (с. 14).

- Чому орган — незвичайний музичний інструмент?
- Чим орган відрізняється від решти музичних інструментів?

Найбільший в Україні орган розташований у залі Харківської обласної філармонії. Його вага 40 т, а висота — 15 м.

- Порівняйте висоту органа з висотою будинку, у якому живе. З чим краще порівняти вагу цього музичного інструмента?
- Яким має бути приміщення, де розташовується орган?
- Дослідіть, чому раніше органи розташовували у церквах. Де сьогодні можна побачити орган?

Найбільший орган у світі розташований у концертному залі Boardwalk Hall (США). Він складається з 33 000 труб і 1200 клавіш.

Закам'янілий орган

Запропонуйте дітям роздивися світлини Базальтових стовпів — геологічної пам'ятки природи Рівненщини (презентація "[Закам'янілий орган](#)").

- Що вас вразило?
- Чи побачили ви щось незвичайне? Що саме?
- На що схожі ці скелі?
- Уявіть себе біля стовпів. Яка музика могла б там звучати?

Базальтові стовпи — одне з чудес України. Кожен може побачити щось своє в цих геометрично досконалих скелях. Наприклад, музикант може побачити... величезний музичний інструмент.

Намальована музика

Мелодія "Токати і фуги ре мінор" Йоганна Себастьяна Баха немовби складається з кількох шарів, які по різному звучать: голосніше — тихіше, швидше — повільніше. Таке багатоголосся (поліфонія), коли звучить кілька окремих рівноправних мелодій, не заважаючи одна одній, Мікалоюс Чюрльоніс зобразив на картині "Фуга".

- Знайдіть на картині та в музиці різні мелодії. Чи збігається їх кількість?
- Чи вдалося почути у творі Йоганна Себастьяна Баха кілька мелодій, що звучать одночасно? Можете наспівати чи описати їх?

Співаємо поліфонію

У XVI столітті для позначення музичної форми, у якій усі голоси вступають за чергою і виконують (імітують) мелодію провідного голосу, зберігаючи при цьому благозвучність, стали використовувати слово "канон". Канон — це поліфонічна (багатоголосна) музична форма.

Вершиною мистецтва канону стала творчість Й. С. Баха. У другій половині XVIII століття канон втратив свою популярність, а в XX столітті інтерес до цієї музичної форми відродив Арнольд Шенберг.

А ще існують нескінченні канони (лат. *canon perpetuus*), які можна грати чи співати скільки завгодно, адже кінець у них плавно переходить у початок. Також канон може бути спіральним (лат. *canon per tonos*) — наприкінці мелодія може залишитися в тій же тональності, у якій почалася, або може перейти в іншу тональність.

Послухайте з дітьми канон "День, день, добрий день" (музика та слова Світлани Садовенко). Розгляньте на сайті його нотний запис.

Розучіть канон “День, день, добрий день” і привітайте ним одне одного. Виконайте канон у різних темпах, ритмах, метрах (дводольному і тридольному).

Пограйте у гру “Я — диригент / диригентка”. Спробуйте встигнути показати жестом вступ для кожного голосу.

Краще зрозуміти твори з багатоголоссям дітям допоможе жартівливе завдання на с. 6 із [робочого зошита-альбому “Мистецтво”](#) для 4 класу. Запитайте дітей, чи можна сказати, що на схемі зображено канон, запропонуйте їм намалювати схему канону. Чим вона відрізнятиметься від поданої у завданні? Чому?

- Композиція у виконанні гурту “Pentatonix”, яку ми слухали на початку уроку, — багатоголосся чи канон?